

पृष्ठभूमी

ज्ञान व्यवस्थापन विना लगानी गरीएको आयोजनाको उपलब्धि सही वा गलत छुट्याउन कठिन हुन्छ । प्रभावकारी नीतिहरू बनाउने अवसरहरू पनि छुट्न सक्छ । ज्ञान व्यवस्थापन विनाको दृष्टिकोण अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीले संकलित अनुभव, सूचना, जानकारी तथा तथ्यांकहरू कार्यालयमा, कम्प्युटरको भण्डारणमा वा आयोजनाको कर्मचारीको र उपभोक्ताको दिमागमा मात्र सिमित रहन्छ । यसका केही जानकारी आयोजनाको प्रगति प्रतिवेदनमा पत्ता लगाउन सकिन्छ तर सामान्यतया यस्तो प्रतिवेदनको ढाँचा संस्थाको आर्थिक प्रगति विवरणसंग मात्र सम्बन्धित हुन सक्छ । अतः सूचनालाई ज्ञानमा परिमार्जन गर्न र विभिन्न सरोकारवालाहरूलाई विषय केन्द्रित संचार गर्न ज्ञान व्यवस्थापनको भूमिका जरुरी हुन्छ । कुनै पनि संघ संगठनहरूको लागि सबैभन्दा महत्वपूर्ण सम्पत्ति ज्ञान हो । व्यवसाय व्यवस्थापन र विकास क्षेत्रको परिवर्तनशील जानकारीहरूलाई छिटो अनुसन्धान गर्ने प्रणाली ज्ञान व्यवस्थापन हो । जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना अन्तर्गत कार्यान्वयन हुने जलवायु समानुकूलित कृषि, पशु तथा वन अभ्यासहरू र प्रविधि, उपजलाधार व्यवस्थापन, भू-उपयोग योजना, साना भौतिक पूर्वाधार विकास, सामाजिक समावेशीकरणका राम्रा अभ्यास तथा नौला विधि तथा औजार हरूलाई व्यवहारमा लागु र नीतिगत तहमा सुझाव दिन ज्ञान व्यवस्थापनले ठूलो भूमिका खेल्न सक्छ ।

ज्ञान व्यवस्थापन (Knowledge Management)

ज्ञान कार्यमा आधारित अनुभव, सूचना, जानकारी तथा सिकाईहरूलाई ज्ञान उत्पादन गर्ने, सहि व्यक्तिलाई, सहि समयमा, सहि संचार गर्नु नै ज्ञान व्यवस्थापन हो । संस्थालाई जिवन्त राख्ने विभिन्न श्रोत मध्ये ज्ञान व्यवस्थापन पनि एक हो । नयाँ पाठ सिक्न र ज्ञान साभेदारी गर्न, आयोजना डिजाइन र कार्यान्वयनमा सुधार गर्न, नीति प्रक्रियाहरूलाई प्रभाव पार्न, आयोजनाका गतिविधिहरू लाई जागरुकता बढाउन, नीति निर्माताहरू बीच आयोजनाको गुणस्तर बढाउन, लक्षित वर्गहरूलाई कृयाकलापहरू कार्यान्वयन गर्न जानकारी दिन, आयोजना क्षेत्रका साभेदारहरू निर्माण गर्न, सफल अनुभवहरूको प्रचारगर्न ज्ञान व्यवस्थापनले मुख्य भूमिका खेल्नेछ ।

संचार व्यवस्थापन :

संचार ज्ञान उत्पादनहरू सुनिश्चित गर्न प्रयोग गरिने एक महत्वपूर्ण कदम हो, जसले सरोकारवालाहरूको लागि सही ज्ञानको प्रकाशन र सही माध्यमहरू पहिचान गर्न प्रयास गर्नेछ । यसले समुदायमा सरोकारवालाहरूको संलग्नता र संजाल निर्माण र प्रभाकारी संचार प्रणाली द्वारा उत्पादित उत्तम सामाग्रीले सेवाप्रदायक र सेवाग्राहीहरूको बानि व्यवहारमा सकारात्मक प्रभाव पार्न सहयोग गर्नेछ । ज्ञानमा आधारित संचार सामाग्री उत्पादनले आयोजना भन्दा बाहिर राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा बहस तथा छलफल चलाउनेछ र संसारको धेरै क्षेत्रहरूमा विभिन्न तरीकाहरूको उपायहरू अवलम्बन गर्न दिशा निर्देश गर्नेछ ।

उद्देश्य

यो ज्ञान व्यवस्थापन तथा सिकाई रणनीतिको मुख्य लक्ष्य आयोजनाको कार्यान्वयन ढाँचा अनुसार रणनीतिगत ज्ञान व्यवस्थापन, संचारका आवश्यक औजारहरु कार्यक्रम सँगै प्रदान गराउनु हो । यो रणनीतिको उद्देश्य ज्ञान व्यवस्थापन तथा सिकाईका ढाँचा सिर्जना गरी आयोजनाको कार्यलाई मार्गदर्शन गर्नु हो । यसका मुख्य उद्देश्य निम्नअनुसार रहेको छ ।

(१) ज्ञान तथा सिकाई आदान प्रदानले आयोजनाको कार्यान्वयन प्रणाली सुधार गर्ने ।

(२) आयोजनाको लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिको लागि संचार गतिविधिहरुलाई रणनीतिक र व्यवस्थित रूपमा प्रयोग गरी राष्ट्रिय, क्षेत्रिय र जिल्ला स्तरका विभिन्न सरोकारवाला तथा संबन्धित सेवा प्रदायकहरुमा संचार तथा प्रसार गरी पृष्ठपोषण लिने ।

अपेक्षित उपलब्धिहरु

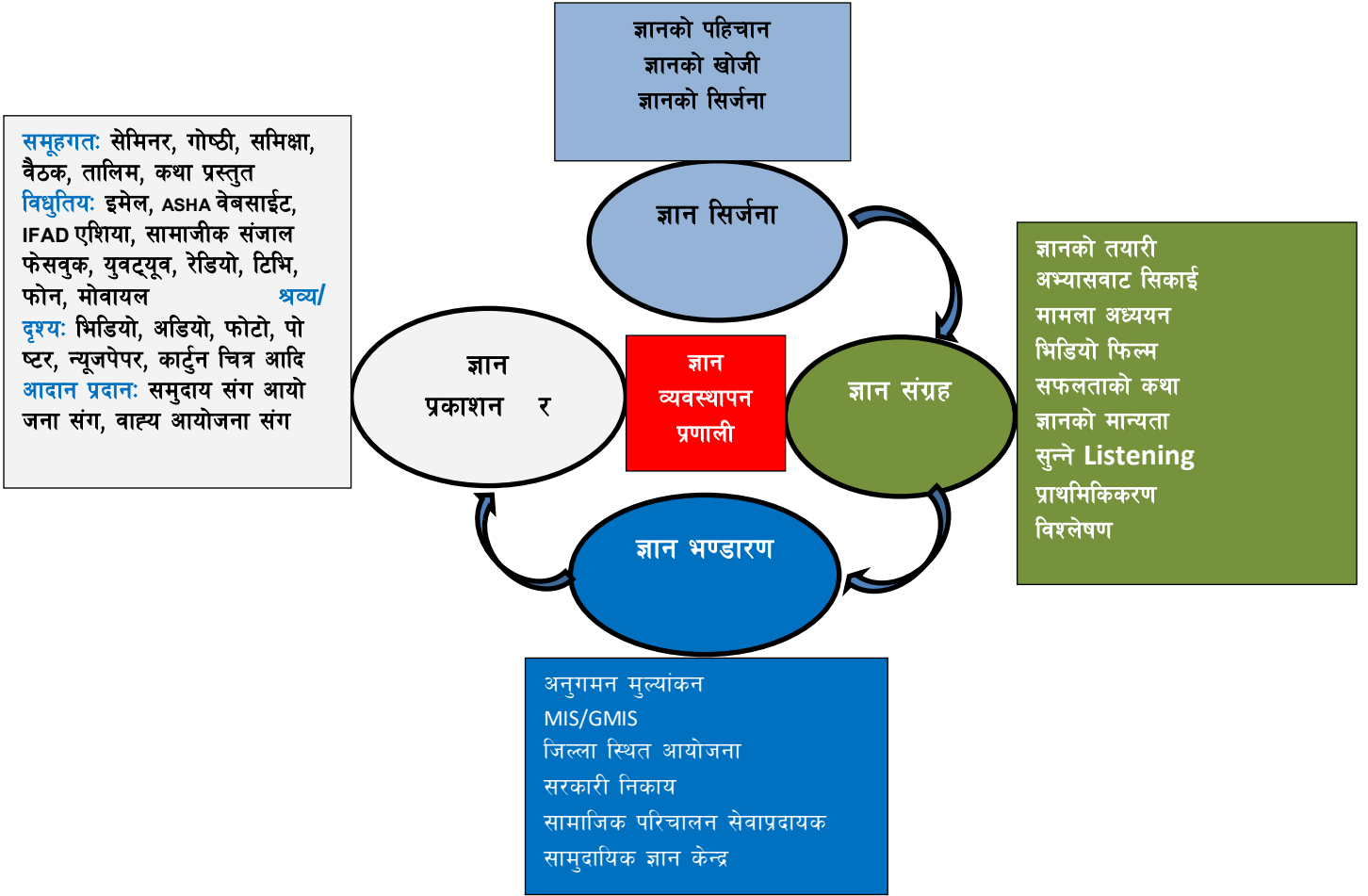
ज्ञान व्यवस्थापन प्रणालीले आयोजना व्यवस्थापनको जीवनचक्रको रूपमा योजना प्रकृयाको विभिन्न चरणमा ज्ञान व्यवस्थापन गतिविधिहरुलाई मूलप्रवाहमा ल्याई ज्ञान प्रवाह गर्ने र एकीकरण गरेर बलियो बनाउने छ । सुधारिएको ज्ञान व्यवस्थापनले अभि राम्रो उत्पादन र प्रसार प्रणालीको नेतृत्व गर्ने छ । अपेक्षित उपलब्धिहरु निम्न छन् ।

- सरोकारवालाहरु र सेवाग्राही (साना किसान तथा समुदाय) बीचको सम्बन्ध विस्तार हुनेछ ।
- आयोजना कार्यान्वयनमा सुधार साथै एकरूपता भएको हुनेछ ।
- आयोजना कार्यान्वयन प्रति कर्मचारिको समान वुभाई हुनेछ ।
- साभेदारहरुको वुभाई तथा सिकाई व्यवस्थापनमा सुदृढिकरण भएको हुनेछ ।
- सिकाई प्रणालीमा सुधार आई विभिन्न प्लेटफर्म र जलावायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरुको विकास भएको हुनेछ ।
- आयोजनाको आन्तरीक तथा सरोकारवालाहरुसंगको संचारमा सुधार आउनेछ ।
- राज्यको संघ, प्रदेश तथा स्थानिय तहरुको नीतिमा प्रभाव र विस्तार हुनेछ ।
- आयोजनाको पहिचान तथा विस्तार हुन सहयोगी हुनेछ ।
- अनुगमन मूल्यांकन र ज्ञान व्यवस्थापन बीचको सम्बन्ध सुदृढ हुनेछ ।
- आयोजनाको कर्मचारीको बौद्धिक क्षमता बढ्नेछ ।
- आयोजनाको असल अनुभवहरु सरोकारवालाहरु ले प्राप्त गरी उपयुक्त उपयोग गर्न सहयोगी हुने छ ।

लक्षित वर्ग

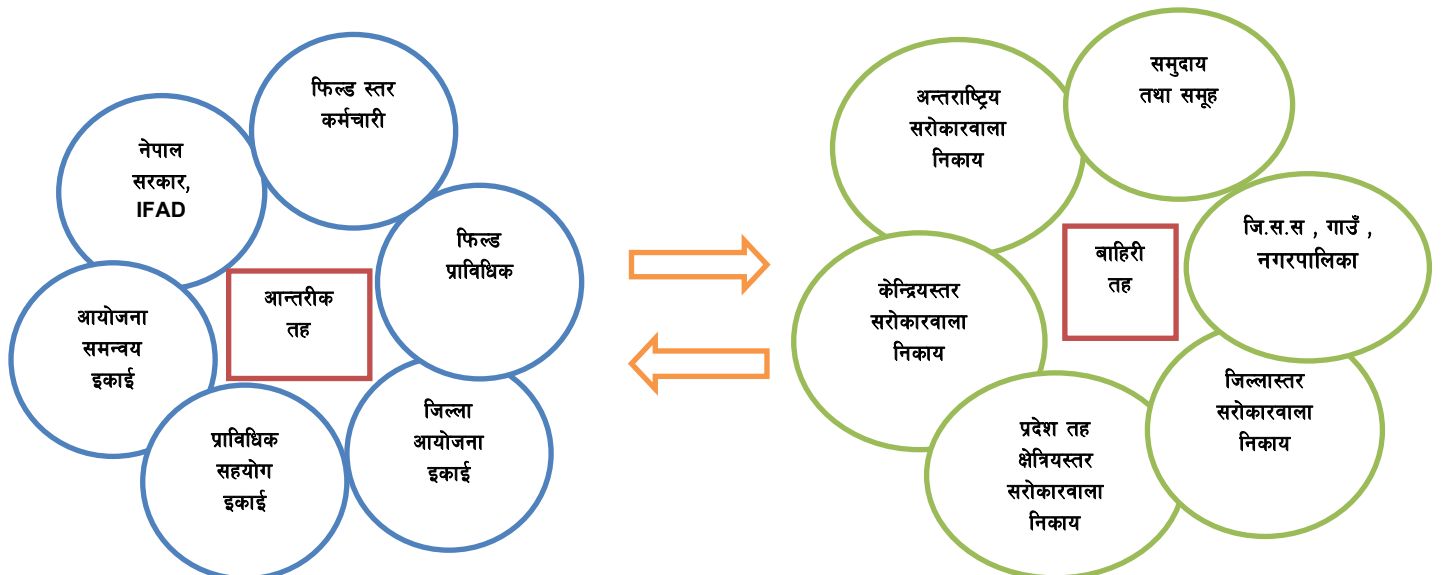
स्थानीय स्तर / तह	राष्ट्रिय स्तर	अन्तराष्ट्रिय स्तर
<ul style="list-style-type: none">• सरकारी निकायहरु (जिल्ला तथा गाउँपालिका, नगरपालिका स्तरका वन, भू-संरक्षण, कृषि विकास, पशु विकास, महिला विकास आदि)• साना किसान, कृषि अगुवा, कृषि समूह, वन समूह, गरिबीको रेखामुनी रहेका समूह तथा समुदायहरु• निजी क्षेत्र तथा उद्यमीहरु• स्थानीय गैरसरकारी संस्थाहरु• स्थानीय सेवाप्रदायक	<ul style="list-style-type: none">• वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कृषि, भूमि व्यवस्थापन तथा सहकारी, भू-संरक्षण मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय, संघिय मामिला, स्थानीय विकास तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय तथा अन्तर्गतका विभागहरु• आईफाड नेपाल तथा सम्बन्धित आयोजना, परियोजना, कार्यक्रमहरु• बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र, विषयगत अध्ययन अनुसन्धान केन्द्रहरु• जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धि काम गर्ने राष्ट्रिय स्तरका सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरु• साभेदार तथा विकास साभेदारहरु	<p>IFAD (IFAD Nepal Country Office, IFAD Headquarters) IFAD institutional partners (World Bank, ADB, FAO) Other climate change adaptation supportive projects/ programmes</p>

ज्ञान व्यवस्थापन तथा सिकाई प्रणाली

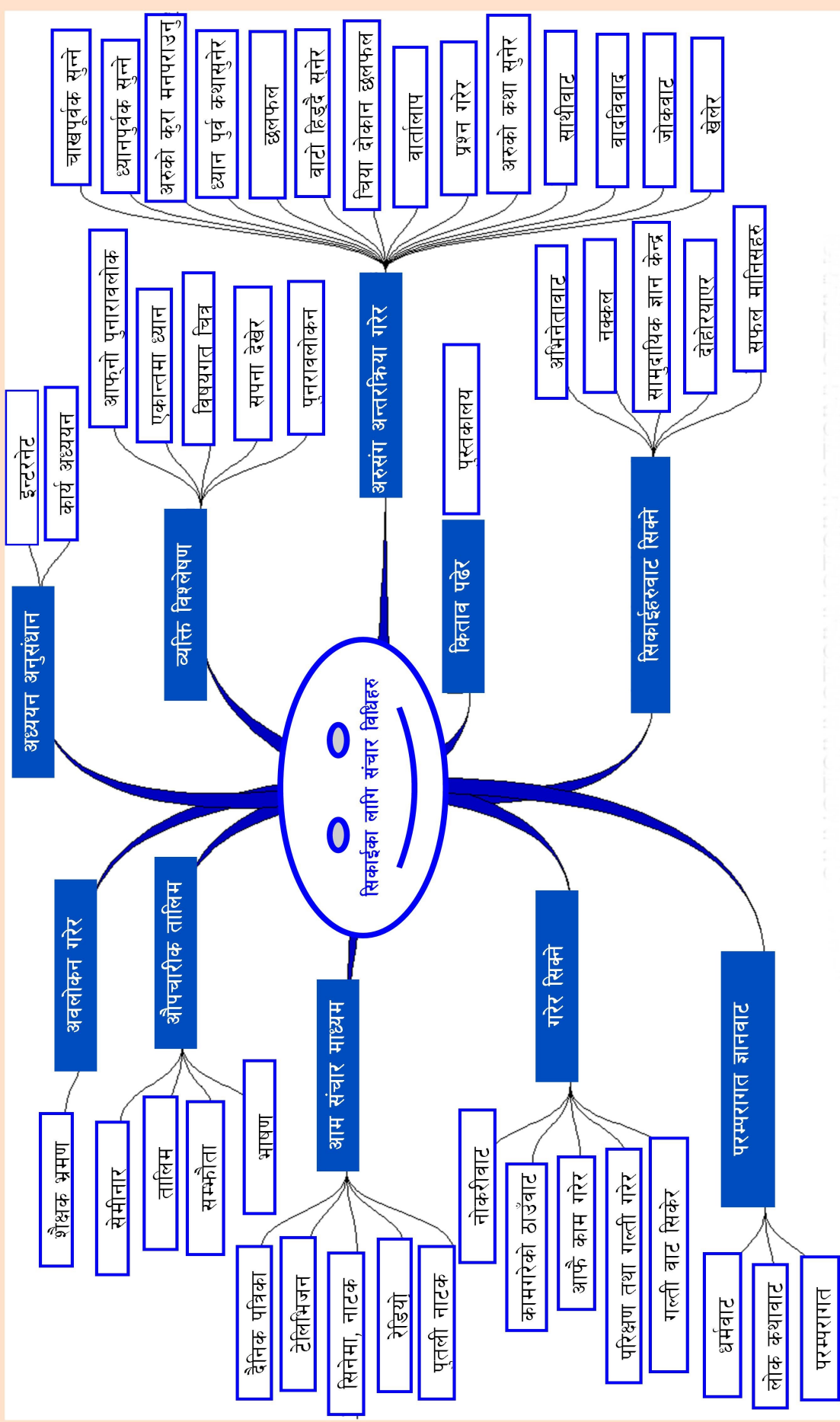

संचार तथा प्रचार प्रसार

आयोजनाको गतिविधिहरूलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न र प्राप्त उपलब्धिको वारेमा संचार तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। आयोजनाको उपलब्धिमूलक गतिविधि केन्द्रीत सामाग्री विकास र संचार तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रमले आयोजनाको क्षेत्र विस्तार गर्न सहयोग पुग्छ।

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन लागि अपनाउन सकिने संचार विधिहरु

आयोजना भित्र प्रयोग गरिने संचार माध्यम, प्रचार प्रसारका कृयाकलापहरु

संचार माध्यम	कृयाकलाप	सुझाव तथा सीमितता
संचार विधिहरुको प्रयोग		
प्रचार प्रसार	आयोजनाको कृयाकलापहरुको बारेमा पारदर्शिता वढाउन संचार कर्मी मार्फत सार्वजनिकरुपमा सर्वसाधारणहरुलाई सन्देश प्रवाह गरी सक्षम नेतृत्व स्थापीत गर्न प्रवर्तिकरण गर्ने ।	संचार क्षेत्रसंग राम्रो सम्बन्ध हुनसक्छ, संचारकर्मीहरु वाट संचार गरीने सन्देश राम्रो हुनु पर्छ, आयोजनाले चाहे अनुसार सन्देश नहुन सक्छ ।
प्रेस विज्ञप्ती	आयोजनाको नयाँ सोचहरु संचार क्षेत्र मार्फत समाचार प्रकाशन, प्रेस कथन, प्रेस लिखित रुपमा प्रेस विज्ञप्ति मार्फत संचार गर्ने ।	पत्रकारको लागि सम्बन्धित र वलियो समाचार फेला नपर्न सक्छ । वलियो र आधार विहिन समाचार महत्व हुदैन । विवादाहित मुख्य र मौलिक समाचार प्रवाह गर्नु पर्छ ।
प्रेस सम्मेलन	समाचार सम्मेलन वा प्रेस कन्फ्रेन्स एक कार्यक्रम हो जसको लागि आयोजनाले उनीहरुको कुरा सुन्ने र धेरै संचारकर्मीहरुलाई निमन्त्रणा दिईन्छ, र उनीहरुले प्रश्न सोध्छन् ।	आयोजनाले केहि सान्दर्भिक कुराहरु प्रेश विज्ञप्तिमा थप्नु पर्छ । आयोजनाले कठिन प्रश्नको जवाफ दिन तयार हुनु पर्छ । कन्फ्रेन्स गर्नु अघि प्रेस विज्ञप्ति निकाल्नु हुदैन ।
पत्रकार भ्रमण	आयोजना को क्षेत्रमा संचारकर्मीहरुको भ्रमण गराई सवै जानकारी संकलन गराउनु एउटा प्रभाकारी कदम हुनसक्छ । यदि सफलतापूर्वक यस्तो कार्यक्रम व्यवस्थित भएमा प्रेस यात्राले व्यापक र राम्रो संचार गरी आयोजनाको क्षेत्र विस्तार तथा प्रवर्द्धन गर्न सहयोग पुग्दछ ।	पूर्वतयारी होसियारीका साथ समयमै गर्नु पर्छ, वलियो कथावस्तुहरु र वोल्ने प्रवक्ताहरु र दृश्यहरु र राम्रो हुनु पर्छ, यदी आयोजनाले खर्च गर्नु परेमा खर्चिलो हुन्छ, तसर्थ आयोजक लचक हुनुपर्छ ।
विभिन्न प्रकाशन सामाग्री		
पोष्टर	पोष्टरहरु लक्षित दर्शकहरुलाई सरल र आकर्षक सन्देशहरु संवाद गर्न डिजाईन गर्न सकिन्छ । पोष्टरहरु सवैले देख्ने ठाउँहरुमा हुनुपर्दछ जहाँ लक्षित वर्गहरु आवतजावत गर्छन । यो प्रभावकारी माध्यम हुन सक्छ । पोष्टर चित्र सहित हुनेभएकोले यसले जानकारीमूलक शिक्षा दिन आवत जावत हुने स्थलहरु, सम्मेलनहरुमा प्रदर्शन गर्न सकिन्छ ।	छोटो र प्रयोग हुन सक्ने वनाउन प्रयास, दर्शकको ध्यान आकर्षण गर्ने उद्देश्यका साथ छोटो शब्दको प्रयोग ।
तथ्यमा आधारीत नोट, ब्रोशर, प्राविधिक नोट	यी प्रकाशनहरुले आयोजनाको परिचय, लक्ष्य उद्देश्यहरुलाई वास्तविक गहिराईमा जानकारी लिन र समन्वय गर्न प्रयोग गर्न सकिन्छ । प्रायः ज्ञानलाई घटना अध्ययनवाट गहिराे बुझ्ने आयोजनाको गतिविधिहरुलाई समर्थन गर्न सहयोग गर्दछ ।	प्रकाशित सामाग्रीहरुलाई वितरण गर्न मर्च्च आवश्यक पर्छ । जहाँ हाम्रा श्रोतहरु हुन्छन् त्यस्ता स्थानहरुमा हुलाक वा विभिन्न सभासम्मेलनमा वितरण गर्ने ।
सूचना पत्र (News letter)	विशेष समूह तथा वर्गहरुको रुचिलाई सम्बोधन गर्न आयोजनाले के गर्दै छ भन्ने जानकारी दिन नियमित डिजिटल सूचना तथा समाचार प्रकाशन गरीन्छ । यसको माध्यमवाट दातृ निकाय, सरोकारवालाहरु, IFAD एशिया र संजालहरुलाई आयोजनाको गतिविधिहरु तथा परिणामहरुको जानकारी दिन्छ ।	छोटो र यथार्थवादी वनाउन प्रयास गर्नु पर्छ । हामी निश्चित हुनुपर्छ कि हाम्रा दर्शकहरुको विशेष रुचिका कम्तिमा एक कथा प्रकाशन गर्ने छौ अन्यथा अकोपटक उनिहरुले पढ्ने छैनन् । दर्शक विशेष केन्द्रित हुनुपर्दछ ।
श्रव्यदृश्य सामाग्री		
एफ.एम.रेडियो कार्यक्रम	एफ.एम. रेडियो कार्यक्रमले आयोजनाको पृष्ठभूमि सहित समुदाय सम्म सन्देश फैलाउन र व्यवहार परिवर्तनमा प्रभावकारी भूमिका खेल्ने भएकोले लगातार रुपमा कार्यक्रम संचालन गर्न आवश्यक छ ।	सन्देश प्रष्ट बुझिने, छोटो र सम्फन सक्ने वनाउनु पर्छ ।
विषयगत वृत्तचित्र निर्माण	वृत्तचित्र वास्तविकता वा कुनै काल्पनीक घटनालाई अभिव्यक्त गर्ने एक माध्यम हो । यसले वानी व्यवहार परिवर्तन तथा नयाँ ज्ञान अवलम्बन गर्न आकर्षित गर्छ । उत्पादनको लागि दक्ष जनशक्ति आवश्यक पर्ने भएको हुँदा कुनै कम्पनी मार्फत काम गर्न आवश्यक हुन्छ ।	कुन उद्देश्यको लागि वृत्तचित्र निर्माण गर्ने हो त्यसको आधारमा खर्च निर्भर गर्छ । छोटो र सन्देशमूलक वनाउनु पर्छ, यूट्यूव मार्फत वितरणगर्न सकिन्छ ।
इन्टरनेट	इन्टरनेट मार्फत संगठनका विस्तृत जानकारी, लेखचित्र सहित प्रयोग गर्न वेबसाईट व्यवस्थित गरिन्छ ।	हाम्रो सन्देश प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरुको निर्भर हुन्छ, धेरै इच्छुक दर्शकहरुको पहुँच इन्टरनेटमा कम छ, आयोजनाको सन्देश जानकारीहरु छुट्टन सक्छ, समय समयमा सुधारको आवश्यकता पर्छ ।

नेपाल सरकार

सम्पर्क

वन तथा वातावरण मन्त्रालय
पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन अयोजना
Adaptation for Smallholders in Hilly Areas (ASHA)
www.asha.gov.np
Facebook page:- ASHA Kathmandu

आयोजना समन्वय इकाई हात्तिसार, काठमाण्डौ, नेपाल
०१४१४३४५०४ फ्याक्स: ०१४४३७७८४
प्राविधि सहयोग इकाई, कालिन्चोक, विरेन्द्रनगर सुर्खेत
०८३५२९०६५

जिल्ला आयोजना समन्वय इकाई
कालिकोट, दैलेख, जाजरकोट, सल्यान, रुकुम, पश्चिम रुकुम, रोल्पा